

SAUL BELLOW • **Herzog**

İletişim Yayınları, Modern Klasikler, 2008 (1 baskı)
© 2008 İletişim Yayıncılık A. Ş.

Herzog

© 1961, 1963, 1964 The Estate of Saul Bellow

© 1989, 1991, 1992 The Estate of Saul Bellow

Bu kitabın yayım hakları The Wylie Agency (UK) Ltd.'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 1288 • Dünya Edebiyatı 221

ISBN-13: 978-975-05-0534-8

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Belce Öztuna

KAPAK Suat Aysu

KAPAKTAKI RESİM Edward Hopper, "Geceleyin Yazıhane", 1940

© Collection Walker Art Center, Minneapolis

Gift of the T.B. Walker Foundation, Gilbert M. Walker Fund, 1948

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ceren Kınık

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SAUL BELLOW

Herzog

Herzog

ÇEVİREN *Özde Duygu Gürkan*

SAUL BELOW 10 Haziran 1915'te, ailesinin kısa bir süre önce Rusya'dan göçerek yerleştiği Kanada'nın Quebec şehrinde doğdu. Dokuz yaşındayken ailesiyle beraber Amerika'ya, hayatının büyük bölümünü geçireceği, roman ve hikâyelerinin büyük kısmının ana mekânı olan Şikago'ya göç etti. Küçük yaştan itibaren kitap okumaya merak sardı. Chicago Üniversitesi'nde başladığı İngiliz Edebiyatı eğitimini iki sene sonra yarıda bırakarak, Northwestern Üniversitesi'nin antropoloji bölümüne geçti. Bellow romancılık kariyerinden önce geçimini bir süre gazete ve dergilere kitap eleştirileri yazarak sağladı. İlk romanı *Boşlukta Sallanan Adam* 1944'te, ikinci romanı *Kurban* ise 1947'de yayımlandı. 1948'de aldığı Guggenheim bursuyla iki sene Paris'te ve başka Avrupa şehirlerinde kaldı. Asıl başarı ve ünü, bu iki yıl içinde yazmaya başlayıp 1953'te yayımladığı ve yayımlanır yayımlanmaz Amerikan Ulusal Kitap Ödülü'ne değer bulunan *Augie March'in Maceraları* ile elde etti. Ardından 1956'da kısa ama güçlü bir kitap olan dördüncü romanı *Günü Yaşa'yı* yayımladı. 1959'da, 1960'lardan 2000'lere kadar yazacağı kitapların tema ve yapılarının habercisi olan *Yağmur Kralı* yayımladı. Beş senede yazdığı ve 1964'te yayımladığı en büyük kitabı *Herzog* ile ikinci defa Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. Bellow 1970 yılında *Bay Sammler'in Gezegeni*'ni yayımladı ve bu kitapla beraber üst üste üç kez Ulusal Kitap Ödülü kazanan ilk Amerikan yazarı oldu. 1975'te Pulitzer Ödülü'nü kazanacak olan *Humboldt'un Armağanı*'ni yazdı. 1976'da İsveç Akademisi tarafından Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. Akademi ödül gerekçesinde, Bellow'un "derin bir insanlık kavrayışıyla çağdaş kültürün incelikli bir çözümlemesini eserlerinde birleştirmesine" dikkat çekti. Bellow'un bu tarihten sonra yazdığı kitaplar, sırayla *Dean'in Aralığı* (1982), *Daha Fazla Kalp Kırıklığı Ölümü* (1987), *Bir Hırsızlık* (1989), *Belarus Bağlantısı* (1989), *Beni Hatırlatacak Bir Şey: Üç Hikâye* (1991), *Işın Aslı* (1997), *Ravels-tein* (2000) ve *Toplu Hikâyeler* (2001)'dir. 20. yüzyılın en büyük romancılarından biri sayılan Saul Bellow, 5 Nisan 2005'te, doksan yaşında Şikago'da hayatını kaybetti.

*Bu kitap, harika bir editör
ve daha da önemlisi alicenap bir dost olan
Pat Covici'ye ithaf edilmiştir.*

Aklımı kaçırdıysam bana göre hava hoş, diye düşündü Moses Herzog.

Bazıları onun kafadan çatlak olduğunu düşünüyordu ve bir süreliğine o da biraz kaçık olduğundan şüphelenmişti. Ama şimdi hâlâ tuhaf davranmasına rağmen kendinden emin, neşeli, sağduyulu ve güçlü olduğunu hissediyordu. Son zamanlarda bir büyüünün etkisi altına girmişçesine tanıdığı tanımadığı herkese mektup yazıyordu. Kendini bu mektuplara öyle kapırmıştı ki, haziran sonundan itibaren elinde bir bavul dolu su kâğıtla oradan oraya taşınmaya başlamıştı. Bu bavulu New York'tan Martha's Vineyard'a beraberinde götürmüş ama sonra oradan hemen dönmüş; iki gün sonra Chicago'ya uçmuş, oradan da Massachusetts'in batı kesiminde bir köye gitmişti. Bütün gözlerden uzak olduğu taşrada hiç durmadan, çıldırma- çasına gazetelere, kamu hizmetinde çalışanlara, arkadaşlarıyla akrabalarına ve nihayet ölümlere, kimselerin tanımadığı kendi merhum yakınlarına ve son olarak da ünlü ölümlere mektuplar yazmıştı.

Berkshires'ta yazın en sıcak zamanlarıydı. Herzog o kocaman, eski evde yalnızdı. Normalde yemek konusunda seçici olmasına rağmen şimdi kâğıt ambalajda Silvercup marka ekme-

fasulye konservesi ve Amerikan peyniri yiyordu. Ara sıra dikenli çalıları dalgın bir ihtiyatla kaldırarak, yabancı otların bürüdüğü bahçeden ahududu topluyordu. Uyku konusuna gelince, ya çarşafsız bir şiltede –terk edilmiş evlilik yatağıydı bu– ya da hamakta, üstüne paltosunu örterek yatıyordu. Bahçede etrafı upuzun püsküllü otlar, çekirgeler ve akçağaç fideleriyle çevriliydi. Geceleyin gözlerini açtığında, yıldızlar ona tinsel varlıklar gibi yakın görünüyordu. Ateş topları, elbette; gaz kütleleri –mineraller, ısı, atomlar; fakat sabahın beşinde paltosuna sarınmış halde hamakta yatan bir adam için etkileyici bir manzaraydı bu.

Aklına yeni bir fikir geldiğinde not almak üzere karargâhına, yani mutfağa gidiyordu. Tuğla duvarların üzerindeki beyaz boya pul pul dökülüyordu ve Herzog kimi zaman gömleğinin yeniyle masadaki kurumuş fare dışkılarını temizlerken sakin bir şekilde farelerin neden mum ve parafini böyle tutkuyla sevdiklerini düşünüyordu. Fareler kapakları parafinle sıkıştırılmış konservelerde delikler açıyor, doğumgünü mumlarını dibine kadar kemiriyorlardı. Bir keresinde farenin teki, dilimlerde kendi bedeni şeklinde bir tünel açarak bir paket ekmeği kemirmiş, Herzog da ekmeğin kalan kısmını üzerine reçel sürerek yemişti. Yiyeceğini farelerle paylaşmaya da hazırdı.

Tüm bunlar olurken zihninin bir köşesi hep dış dünyaya açıktı. Sabahleyin kargaların ötüşünü duyuyordu. Kart sesleri kulağına çok tatlı geliyordu. Akşam karanlığı çökerken ardıç kuşlarının seslerini duyuyordu. Geceleyin bir peçeli baykuş peydahlanıyordu. Zihninde yazdığı bir mektup yüzünden heyecanlanmış bir halde bahçede dolaşırken yağmur oluğu boyunca uzanan gülleri görüyor ya da gözü dutlara –dut ağaçlarında karınlarını tıka basa doyuran kuşlara– takılıyordu. Hava gündüzleri sıcak, akşamları da ılık ve tozluymdu. Herzog her şeye dikkatle bakmasına rağmen kendini yarı kör gibi hissediyordu.

Arkadaşı –eski arkadaşı– Valentine ve karısı –eski karısı– Madeleine akıl sağlığının bozulduğuna dair bir söylenti yaymışlardı. Bu doğru muydu?

Boş evin etrafında dolaşırken tozlu, örümcek ağıyla kaplı bir pencere camında yüzünün gölgesini gördü. Tuhaf bir şekilde dingin görünüyordu. Alnının ortasından dümdüz burnuna ve dolgun, sessiz dudaklarına doğru parlak bir çizgi iniyordu.

Baharın sonlarına doğru Herzog her şeyi açıklama, içini dökme, yaptıklarını haklı çıkarma, irdeleme, açıklığa kavuşturma, telafi etme arzusuyla yanıp tutuşmaya başlamıştı.

O sıralarda New York'ta bir gece okulunda yetişkinlere yönelik derslere giriyordu. Nisanda gayet akıllı başındaydı ama Mayıs sonlarında zırvalamaya başlamıştı. Öğrencileri derslerde Romantizmin kökenleri konusunda pek bir şey öğrenemeyeceklerini ama tuhaf şeyler görüp duyacaklarını kesinkes anlamışlardı. Akademik formaliteler birbiri ardından terk edilmişti. Profesör Herzog'da zihni tamamen başka bir şeyle meşgul olan bir adamın gayriihiyari içtenliği vardı. Dönemin sonlarına doğru derslerde uzun sessizlikler olmaya başlamıştı. Herzog bir anda "Affedersiniz," diyerek konuşmayı bırakıp ceketinin cebinden kalemını alıyordu. Masa gıcırdayarak büyük bir sabırsızlıkla önündeki kâğıt parçalarına bastıra bastıra birşeyler yazıyor, gözlerinin etrafında mor halkalar beliriyor, yaptığı işe tamamen gömülüyordu. Bembeyaz kesilen yüzü her şeyi ele veriyordu, her şeyi. Akıl yürütüyordu, tartışıyordu, acı çekiyordu, zekice bir alternatif bulmuştu; cin gibiydi, algısı yavaştı; gözleri, ağzı her şeyi sessizce apaçık gösteriyordu: Özlem, hoşgörüsüzlük, şiddetli öfke. Hepsini görmek mümkündü. Sıfıftakiler üç dakika, beş dakika çıt çıkarmadan bekliyordu.

Başlangıçta aldığı notların belli bir düzeni yoktu, fragmanlardan ibarettiler: Anlamsız heceler, ünlemler, çarpıtılmış özdeyiş ve alıntılar veya uzun zaman önce ölmüş olan annesinin konuştuğu Eskenazi dilindeki tabirle *Trepverter*: Aşağı inen merdivenleri çoktan yarıladığımızda, akla çok geç gelen karışlıklar.

Örneğin şöyle yazmıştı: *Ölüm-öl-yeniden yaşa-yeniden öl-yaşa. Kimse yoksa ölüm de yok.*

Ve, Demek tüm ruhunla dizlerinin üstündesin? Bari bir işe yara da yerleri ovala.

Sonra, Akılsıza ahmaklığına uygun karşılık ver yoksa kendini bilge sanır.

Akılsıza ahmaklığına göre karşılık verme yoksa sen de onun düzeyine inersin.

Birini seç.*

Ayrıca şöyle de yazmıştı: *Walter Winchell sayesinde J.S. Bach'ın kilise müziği bestelerken siyah eldiven taktığını biliyorum.*

Herzog, bu kargacık burgacık notlar konusunda ne düşüneceğini bilmiyordu. Kendisini bu notları yazmaya iten heyecana boyun eğmişti ve bazen bunun ruhsal bir dağılmanın belirtisi olabileceğinden şüpheleniyordu. Bu onu korkutmuyordu. 17. Caddede kiraladığı stüdyo tipi dairededeki kanepede uzanırken kimi zaman, kendisinin bireysel tarih imal eden bir sanayi dalı olduğunu hayal ediyor ve kendini doğumundan ölümüne kadar görüyordu. Bir kâğıt parçasına gönülsüzce şu itirafları yazmıştı:

Kendimi haklı çıkaramıyorum.

Bütün hayatını düşündüğünde her şeyi yanlış yaptığını fark etmişti, her şeyi. Hayatı, tabiri caizse, mahvolmuştu. Ama zaten başından beri pek de matah olmadığından kederlenmesini gerektirecek çok bir şey yoktu. Nahoş kokulu kanepenin üzerinde geçmiş yüzyılları –19., 16., 18. yüzyılları– düşünürken en sonuncusundan sevdiği bir deyiş aklına gelivermişti:

Keder, Bayım, aylaklığın bir türüdür.**

Kanepeye yüzüstü uzanmış bir halde analize devam ediyordu. Akıllı bir adam mıydı yoksa ahmağın teki mi? Eh, şu noktada akıllı olduğunu iddia edemezdi. Bir zamanlar akıllı birinin niteliklerine sahipti belki ama onun yerine hayalperest biri olmayı seçmişti ve uyanık tipler onu alt etmişti. Başka? Saçları dökülüyordu. Thomas Saç Derisi Uzmanları'nın ilanlarını, inanmayı derinden, umutsuzca arzulayan bir adamın abartılı kuşkuculuğuyla okumuştur hep. Saç derisi uzmanları! Her

(*) Eski Ahit, Özdeyişler, 26. 4-5 – ç.n.

(**) İngiliz edebiyatçı Samuel Johnson'a (1709-1784) gönderme – ç.n.

neyse... Bir zamanlar yakışıklı bir adamdı. Yüzü nasıl hırpalan-
dığını ele veriyordu. Ama o da hırpalanmaya davetiye çıkar-
mış ve kendisine saldıranların gücüne güç katmıştı. Bu, onu
karakteri hakkında düşünmeye itti. Nasıl bir karakterdi bu?
Modern terminolojiye göre narsist bir karakterdi, mazoşistti,
anakronistikti. Klinik durumu depresifti: Çok ciddi bir türü
değil, manik depresif değil. Etrafta ondan daha kötü durum-
da olan hastalar vardı. Görünüşe göre bugünlerde herkes insa-
nın hasta hayvan olduğuna inanıyordu; şayet o da buna inanır-
sa, bu durumda Herzog korkunç biçimde hasta, istisnai dere-
cede kör, fevkalade sefil biri mi oluyordu? Hayır. Zeki miydi?
Güç istemiyle yanıp tutuşan, saldırgan, paranoyak bir karak-
tere sahip olsaydı zekâsı daha etkin olurdu. Herzog kıskançtı
ama istisnai derecede rekabetçi değildi, gerçek bir paranoyak
sayılmazdı. Peki ya bilgi dağarcığı? Profesör olacak kadar bil-
gili olmadığını da teslim etmek durumundaydı. Ah, dürüst ol-
masına dürüsttü ve muazzam, toy bir içtenliği vardı ama sis-
temli biri haline gelmeyi asla başaramayacaktı. Doktora teziyle
-17. ve 18. Yüzyıllarda İngiliz ve Fransız Politik Felsefesinde
Doğal Durum Kavramı- çok parlak bir başlangıç yapmıştı. Ay-
rıca pek çok makaleye ve bir de kitaba -Romantizm ve Hristi-
yanlık- imza atmıştı. Ne ki diğer iddialı projeleri birer birer tı-
kanmış ve terk edilmişti. Başlangıçta elde ettiği başarılar saye-
sinde iş bulma ve araştırma bursu alma konusunda hiçbir za-
man zorluk çekmemişti. Narragansett Şirketi, Romantizm üze-
rine araştırmalarını sürdürmesi için ona birkaç yıl boyunca
toplam on beş bin dolar ödemişti. Sonuçlar dolaptaki bir ba-
vulun içinde öylece yatıyordu: Odak noktasını asla bulamayan
sekiz yüz sayfalık karmakarışık bir argüman. Onu düşünmek
bile acı vericiydi.

Yerde, yanı başında, kâğıt parçaları vardı ve Herzog arada sı-
rada birşeyler yazmak için yere eğiliyordu.

Bir kâğıda şöyle yazdı: “Hayatım, o uzun hastalık”* değil; “ha-
yatım, o uzun nekahat dönemi. Liberal-burjuva revizyonu, ilerle-
me yanılısaması, umut zehri.”

(*) İngiliz şair Alexander Pope'a (1688-1744) gönderme - ç.n.

Zehir aracılığıyla gelişmeyi öğreten bir sistem kuran Mithridates üzerinde düşündü bir süre. Mithridates düşük dozda zehir kullanma hatasına düşen suikastçılarını atlatıp ölmek yerine sadece biraz zom olmuştu.

Tutto fa brodo.*

Herzog kendini analiz etmeyi sürdürerek kötü bir koca olduğunu –hem de iki kere– kabul etti. İlk karısı Daisy'ye çok kötü davranmıştı. İkinci karısı Madeleine ise *onu* mahvetmeye çalışmıştı. Oğluna ve kızına karşı müşfik ama kötü bir babaydı. Kendi anne babasına karşı da nankör bir evlat olmuştu. Ülkesine karşı kayıtsız bir vatandaşı. Erkek kardeşlerine ve kız kardeşine karşı sevecen ama mesafeliydi. Arkadaşlarının yanında benlikçiydi. Aşkta tembeldi. Zekâ parlaklığı konusunda sönüktü. Güç konusunda pasifti. Kendi ruhu karşısında kaçınıcıydı.

Kendi sertliğinden tatmin olmuş, hükmünün katılığından ve gerçekçiliğinden memnun bir halde kanepede yatmayı sürdürüyordu; kollarını geriye doğru havaya kaldırmış, bacaklarını amaçsızca uzatmıştı.

Ama her şeye rağmen hâlâ ne kadar da büyüleyiciyiz.

Babası, zavallı adamcağız, ağaçlardaki kuşları ve bataklıkta-ki timsahları büyüleyerek kendine çekebiliyordu. Madeleine de muazzam bir çekiciliğe sahipti ve ayrıca güzelliğe ve de parlak bir zekâya. Sevgilisi Valentine Gersbach da büyüleyici bir adamdı fakat daha hantal, daha yabani bir tarzda. Kalın bir çenesi, başından kelimenin tam anlamıyla fıskıran alevimsi bakır rengi saçları vardı (Thomas Saç Derisi Uzmanları'na ihtiyacı yoktu) ve tahta bir bacakla, bir gondolcu gibi zarafetle eğilip dikleşerek yürüyordu. Herzog'un kendisi de az büyüleyici değildi hani. Ne ki cinsel gücü Madeleine yüzünden hasar görmüştü. Kadınları cezbetme becerisi olmaksızın nasıl iyileşebilirdi ki? İşte bu açıdan kendini tam anlamıyla nekahat dönemindeki biri gibi hissediyordu.

Bu cinsel çabaların bayağılığı.

Herzog yıllar önce Madeleine'le hayata yeni bir başlangıç

(*) Birebir çevirisi "Her şey çorbaya katkıda bulunur" olan İtalyanca özlü söz – ç.n.

yapmıştı. Onu Hıristiyan dünyasından geri kazanmıştı: Tanıştıklarında Madeleine Hıristiyanlığa henüz geçmişti. Büyüleyici babasından miras kalan yirmi bin dolarla yeni karısını memnun etmek için son derece saygıdeğer bir akademik pozisyon-
dan istifa edip Massachusetts'in Ludeyville köyünde kocaman eski bir ev satın almıştı. Birkaç arkadaşının (Valentine Gersbach ailesi) yaşadığı Berkshires'in huzur dolu ortamında Romantiklerin sosyal görüşlerini ele aldığı kitabının ikinci cildini yazmak kolay olsa gerekti.

Herzog, akademik hayatını kötü gittiği için terk etmemişti. Tersine, bu alanda iyi bir üne sahipti. Doktora tezi ilgi uyardır-
mış, Fransızca ve Almanca'ya çevrilmişti. İlk yayımlandığında pek fark edilmeyen önceki kitabı şimdi pek çok okuma listesinde görülüyordu ve yeni nesil tarihçiler tarafından yeni bir tür tarihe; "bizi ilgilendiren" –kişisel, *engagée*–* ve geçmişe, günümüzle bağlantı kurarak bakma ihtiyacını vurgulayan bir tarihe model olarak kabul edilmişti. Daisy'yle evli olduğu sürece Herzog, bir asistan profesörün bütünüyle sıradan, etraftan saygı gören ve tekdüze yaşantısını sürmüştü. İlk yapıtı objektif bir araştırmayla Hıristiyanlığın Romantizm akımındaki yerini ele alıyordu. İkinci yapıtında daha sert, daha iddialı, daha hırslıydı. Aslına bakılırsa karakteri oldukça çetindi. Güçlü bir iradesi ve polemik konusunda yeteneği, tarih felsefesine düşkünlüğü vardı. Madeleine'le evlenip (karısı öyle olması gerektiğini düşündüğü için) üniversiteden ayrılarak Ludeyville'de mevzilenmekle ayrıca tehlikeye ve uç noktalara, aykırılığa ve çetin sınavlara da düşkünlüğü ve yeteneği olduğunu; "Yıkım Şehri" ile arasında ölümcül bir çekim bulunduğunu da göstermişti. Yapmayı planladığı şey 20. yüzyılın devrimlerini ve çalkantılarını gerçekten hesaba katan; de Tocqueville gibi koşulların eşitliğinin evrensel ve sürekli olarak geliştiğini, demokrasinin ilerlediğini kabul eden bir tarih anlayışı yaratmaktı.

Fakat Herzog, bu çalışma konusunda kendini kandıramamış, ondan ciddi biçimde şüphe etmeye başlamıştı. Amaçları muaz-

(*) Bağlantılı (Fr.).

zam bir engelle karşılaşmıştı. Hegel onu epey zorluyordu. On yıl önce Hegel'in uzlaşma ve medenilik konusundaki fikirlerini anladığından emindi ama şimdi birşeyler yanlış gitmişti. Endişeliydi, sabırsızdı, öfkeliydi. Aynı zamanda o da karısı da oldukça tuhaf davranıyorlardı. Karısı halinden memnun değildi. Başlangıçta Herzog'un sıradan bir profesör olmasını istememiş ama taşrada geçen bir yılın ardından fikrini değiştirmişti. Madeleine, Berkshires gibi ücra bir yere gömülüp kalmak için fazla genç, fazla zeki, fazla yaşam dolu ve girişken olduğunu düşünüyordu. Slav dilleri üzerine yüksek lisansını tamamlamaya karar verdi. Herzog iş konusunda Chicago'ya mektup yazdı. Valentine Gersbach'a da iş bulmak durumundaydı. Valentine radyo spikeriydi, Pittsfield'de diskjokeyle yapıyordu. Valentine ve Phoebe gibi insanları bu kasvetli taşra kasabasında yalnız başlarına bırakmak olmaz, demişti Madeleine. Chicago'yu seçmelerinin nedeni, Herzog'un orada büyümüş olması ve sağlam bağlantılarının bulunmasıydı. Böylece Herzog, Downtown Koleji'nde derslere girmeye başladı ve Gersbach da Loop'ta bir radyo istasyonunun eğitim danışmanı oldu. Ludeyville yakınındaki ev kapatılmıştı: Yirmi bin dolarlık ev, içindeki kitaplar ve İngiliz porselenleri ve yepyeni eşyalarla örümceklere, köstebeklere ve tarla farelerine terk edilmişti; Herzog'un babasının binbir güçlüklerle kazandığı bütün o para!

Herzoglar ülkenin orta batı kesimine taşınmışlardı. Ne var ki, bu yeni Chicago hayatını yaklaşık bir yıl sürdürdükten sonra Madeleine her şeye rağmen Moses'la ilişkilerinin yürümediğine karar verip boşanmak istedi. Herzog kabul etmek zorunda kaldı; başka ne yapabiliirdi ki? Boşanma oldukça acı vericiydi. Herzog, Madeleine'e âşıkta; küçük kızını bırakmak ona dayanılmaz geliyordu. Ama Madeleine onunla evli kalmayı reddediyordu ve insanların isteklerine saygı duymak lazımdı. Kölelik çoktan ölmüştü.

İkinci boşanmanın gerilimi Herzog için çok fazlaydı. Psikolojik olarak dağıldığını –paramparça olduğunu– hissediyordu ve Herzogların her ikisini de tedavi eden Chicagolu psikiyatr Dr. Edvig, Herzog'un şehri terk etmesinin muhtemelen

en iyi seçenek olduğu fikrini destekledi. Herzog, kendisini daha iyi hissettiğinde işine geri dönebileceği konusunda Downtown Koleji'nin dekanıyla anlaştı ve ağabeyi Shura'dan ödünç aldığı parayla Avrupa'ya gitti. Biraz rahatlamak için Avrupa'ya gitmek, sinir krizinin eşliğinde olan herkese nasip olmaz. Çoğu insan çalışmaya devam etmek zorunda kalır; her gün rapor yazar, metroyu kullanmaya devam eder. Ya da kendilerini içkiye verirler veya sinemaya gidip koltuklarında acı içinde otururlar. Herzog durumuna şükretmeliydi. Tamamen dağılmadığınız sürece her zaman şükredecek birşeyler vardır. Aslına bakılırsa Herzog da şükrediyordu zaten.

Avrupa'da tam olarak aylıklık ettiği de söylenemezdi. Narragansett Şirketi adına kültürel bir tur düzenleyerek Kopenhag, Varşova, Krakov, Berlin, Belgrad, İstanbul ve İsrail'de konferanslar verdi. Fakat martta Chicago'ya geri döndüğünde durumu kasımda olduğundan daha kötüydü. Dekana, New York'ta kalmasının onun için muhtemelen daha iyi olacağını söyledi. Bu ziyaret sırasında Madeleine'i görmedi. Madeleine'e göre, Herzog'un davranışları öyle garip ve korkutucuydu ki, Gersbach aracılığıyla onu Harper Caddesi'ndeki evin yakınına bile gelmemesi için uyarıyordu. Polisin elinde Herzog'un bir resmi vardı ve apartmanın çevresinde gördükleri takdirde onu tutuklayacaklardı.

Kendisi plan yapma becerisinden yoksun olan Herzog, Madeleine'in ondan kurtulmak için ne kadar iyi hazırlandığını gayet açık bir şekilde görmeye başlamıştı. Herzog'u göndermeden altı hafta önce Midway yakınlarında, ayda iki yüz dolara bir ev kiralamasını sağlamıştı. Taşındıklarında Herzog, eve kendi elleriyle raf yapmış, bahçeyi temizlemiş, garaj kapısını tamir etmiş ve dış pencereleri takmıştı. Boşanmak istediğini söylemesinden daha bir hafta önce Madeleine, Herzog'un giysilerini temizletip ütöletmiş ama Herzog'un evden ayrıldığı gün hepsini bir kutuya koyup bodrum merdivenlerinden aşağı fırlatmıştı. Dolapta daha çok yere ihtiyacı vardı. Bakış açısına bağlı olarak üzücü, komik veya zalimce olarak nitelendirilebilecek başka şeyler de olmuştu. En son güne kadar Herzog'un Madelei-

ne'le ilişkisinin tonu oldukça ciddiye; yani fikirlere ve kişiliklere saygı gösterilir, sorunlar karşılıklı konuşulurdu. Örneğin Madeleine, Herzog'a haberi verirken hislerini vakur bir tavırla; o hoş, buyurgan tarzıyla ifade etmişti. Meseleyi bütün açılardan düşündüğünü ve yenilgiyi kabullenmek zorunda olduğuna kanaat getirdiğini söylemişti. Birlikte iyi bir ilişki sürdürmeleri mümkün değildi. Madeleine suçun bir kısmını üzerine almaya hazırdı. Elbette Herzog da buna tamamen hazırlıksız sayılmazdı. Ama o gerçekten de durumun yavaş yavaş iyiye gittiğini düşünmüştü.

Bütün bunlar parlak, serin bir sonbahar günü olmuştu. Herzog arka bahçede dış pencerelerle uğraşıyordu. İlk don şimdiden domatesleri gafil avlamıştı. Çimler sık ve yumuşaktı; sabahları her tarafın kırağı ile kaplandığı, çiyin yoğun ve kalıcı olduğu soğuk günler geldiğinde büründüğü o güzel görünümüne kavuşmuştu. Domates dalları kararmış, kırmızı küreler yarılmıştı.

Herzog Madeleine'i üst katın arka penceresinde, June'u yatırıırken görmüş, daha sonra da küvetin doldurulduğunu duymuştu. Şimdi mutfak kapısından ona sesleniyordu. Göl tarafından esen ani bir rüzgâr, Herzog'un elindeki çerçeveli camın titremesine neden olmuştu. Herzog camı dikkatlice duvara dayayıp çadır bezinden eldivenlerini çıkarmış ama sanki hemen bir yolculuğa çıkacağını sezmişçesine başındaki bereyi çıkarmamıştı.

Madeleine babasından şiddetle nefret ediyordu ama yaşlı adamın tiyatro yöneticisi oluşu –bazen Amerikan Stanislavski olarak anılırdı– durumla ilgisiz sayılmazdı. Madeleine olayı kendine has bir dehayla hazırlamıştı. Siyah çorap, yüksek topuklu ayakkabı ve Orta Amerika'dan getirilmiş, Hint brokerli, eflatun bir elbise giymişti. Opal küpelerini ve bileziklerini takmış, parfüm sürmüştü; saçlarını farklı bir tarafa doğru taramıştı ve iri göz kapakları mavimsi bir makyaj malzemesiyle parlıyordu. Gözleri maviydi ama rengin derinliği, çevresindeki beyazın değişik tonlarından etkilenirdi. Kaşlarının arasından düz ve zarif bir çizgiyle inen burnu, Madeleine heyecanlı olduğunda hafifçe seğirirdi. Herzog için bu tik bile çok değerliydi. Ma-

deleine'e beslediği aşta bir tür boyun eğme havası vardı. Madeleine hükmedici olduğu ve Herzog da onu sevdiği için bu havayı kabul etmek durumundaydı. Darmadağınık salonlarındaki bu yüzleşmede iki tür egotizm mevcuttu ve Herzog şimdi New York'taki koltuğunda bu türleri düşünüyordu: Madeleine'in ki muzafferdi (muhteşem bir an hazırlamıştı; en sevdiği şeyi yapmak, yani darbe indirmek üzereydi); kendi egotizmi ise askıdaydı, yerini tamamen pasifliğe bırakmıştı. Başına gelmek üzere olan şeyi hak ediyordu, uzun süre boyunca ciddi günahlar işlemişti; bu acıya layıktı. Hepsi bu.

Vitrindeki cam raflarda Venedik ve İsveç tarzı küçük cam şişelerden oluşan bir süs koleksiyonu vardı. Eve taşındıklarında bu koleksiyon zaten oradaydı. Şimdi güneş şişelere vuruyordu. İçlerinden ışık okları geçiyordu. Herzog dalgaları, renk ipliklerini, spektrumun kesişen çizgilerini ve özellikle de Madeleine'in arkasındaki duvarın ortasındaki muazzam, beyaz parıltıyı gördü. "Artık birlikte yaşayamayız," diyordu Madeleine.

Konuşması birkaç dakika boyunca devam etti. Cümleleri oldukça düzgündü. Konuşma daha önceden prova edilmişti ve Herzog da sanki bunca zamandır performansın başlamasını bekliyormuş gibi görünüyordu.

Uzun sürebilecek bir evlilik değildi onlarınki. Madeleine onu asla sevmemişti. Herzog'a bunu söylüyordu. "Seni asla sevmediğimi söylemek zorunda kalmak acı verici. Ve asla da sevmeyeceğim," dedi. "Dolayısıyla devam etmemizin bir anlamı yok."

Herzog "Ben seni seviyorum, Madeleine," dedi.

Madeleine üstünlük, zekâ, idrak merdivenlerinde adım adım yükseliyordu. Teni son derece parlak bir hal aldı; kaşları kalktı ve o Bizanslı burnu kıpırdadı; göğsünden ve boynundan yükselerek gitgide koyulaşan kızarıklık sayesinde mavi gözleri iyice belirginleşti. Bir bilinç esrimesi içerisindeydi. Herzog'u öyle kötü yenmiş, gururu öyle tatmin olmuştu ki zihnine aşırı miktarda güç akmıştı; böyle düşündü Herzog. Madeleine'in hayatının en muhteşem anlarından birine tanıklık etmekte olduğunu fark etti.

“Bu duyguya sıkıca sarılmalsın,” dedi Madeleine. “Doğru olduğuna inanıyorum. Beni seviyorsun. Ama sanırım bu evlilikte yenilgiyi kabullenmenin benim için ne kadar küçük düşürücü olduğunu da anlıyorsundur. Varımı yoğunluğu bu evliliğe vermiştim. Bu durum beni harap etti.”

Harap mı? Daha önce hiç bu kadar ihtişamlı görünmemişti. Bakışlarında tiyatroya özgü birşeyler vardı ama daha çok tutku hâkimdi.

Ve Herzog, biraz solgun ve kederli de olsa kapı gibi bir adam, bir New York baharının uzayan akşam saatlerinde kanepesinde uzanmış, geri planda şehrin titreşen enerjisi, nehir suyunun kokusu, New Jersey'nin gün batımına güzellik ve dramatik bir etki katan pisliği, inzivaya çekildiği bu köşede gücü kuvveti hâlâ yerinde olan Herzog (sağlıklı olması gerçekten de bir tür mucizeydi zira hastalanmak için elinden geleni yapmıştı) Madeleine'i öyle dikkatli ve düşünceli bir şekilde dinlemek yerine ona bir tokat atmış olsaydı ne olabileceğini hayal etti. Madeleine'i yere serip saçlarından kavramış, o çılgık çılgılla bağırıp debelenirken odada sürüklemiş, kanayana kadar poposuna sopayla vurmuş olsaydı... Yapsaydı ne olurdu ki! Madeleine'in giysilerini parçalayıp kolyesini kopararak kafasına bir yumruk indirmeliydi. İç geçirerek bu zihinsel şiddet gösterisine karşı çıktı. İçten içe böyle bir vahşiliğe eğilimi olabileceğinden korktu. Ama ya sadece *ona* evi terk etmesini söylemiş olsaydı? Ne de olsa orası Herzog'un eviydi. Şayet Herzog'la birlikte yaşayamıyorsa neden evi terk etmemişti? Skandal korkusu? Küçük bir skandal yüzünden geri çekilmek gereksizdi. Acı verici, tuhaf bir durum olurdu belki ama sonuçta skandallar bir nevi toplum hizmeti sayılırdı. Ne ki parlayan şişelerle dolu o odada Herzog'un aklına hakkını savunmak hiç gelmemişti. Muhtemelen hâlâ pasifliğin ve kişiliğinin cazibesıyla kazanabileceğini düşünüyordu; ne de olsa o Moses –Moses Elkanah Herzog– idi, iyi bir adam ve Madeleine'in şahsi velinimet. Her şeyi onun için yapmıştı, her şeyi!

“Bu kararı Doktor Edvig'le konuştun mu?” diye sordu. “O ne düşünüyor?”

“Onun ne düşündüğünden bana ne? O bana ne yapacağımı söyleyemez. Sadece birşeyleri anlamama yardımcı olabilir... Bir avukata gittim,” dedi Madeleine.

“Hangi avukata?”

“Şey, Sandor Himmelstein. Çünkü o senin arkadaşım. Yeni düzenini kurana kadar onunla kalabileceğini söyledi.”

Konuşma sona ermişti. Herzog, gölgelerle kaplı arka bahçenin nemli çimlerinin üzerindeki dış pencerelere ve kendine has huylarının karmaşık sistemine geri döndü. Sıradışı eğilimlere sahip biri olarak asıl meselenin üstüne çullanabilmek için rastgele gerçeklerin arasında dolaşma sanatını uygulardı. Çoğunlukla asıl meseleyi zekice bir hileyle gafil avlamayı umardı. Fakat donun kuruttuğu, tahta çubuklara bez parçalarıyla bağlanmış domates fidanları arasında, takırdayan pencere camıyla uğraşırken öyle bir şey olmadı. Bitkilerin yaydığı koku keskindi. Pencerelerle uğraşmaya devam etti çünkü kendini kötürüm gibi hissetmesine izin veremezdi. Kendini rahatlatmak için tuhaf alışkanlıklarına daha fazla sığınmadığında yüzleşmek zorunda kalacağı derin hislerden ölesiye korkuyordu.

Öylece yıkılıp kalmış izlenimi veren bir pozisyonda kanepede uzanırken –kollar başın üzerinde amaçsızca terk edilmiş ve bacaklar uzatılmış, zarafet konusunda bir şempanzeden öte değil– normalde olduğundan çok daha parlak gözlerle ve büyük bir soğukkanlılıkla kendini bahçede çalışırken izledi; sanki bir teleskobun ön tarafından küçük, belirgin bir görüntüye bakıyordu.

Şu çilekeş soyтары.

O halde iki önemli nokta: Herzog çiziktirmelerinin, yazdığı mektupların, gülünç olduğunu biliyordu. İstemsiz bir durumdu bu. Tuhaf huylarının kontrolü altına girmişti.

İçimde biri var. Onun kontrolü altındayım. Onun hakkında konuştuğumda kafamın içinde olduğunu hissediyorum, düzeni sağlamak için beni yumrukluyor. Beni mahvedecek.

Raporlara göre, diye yazdı, pek çok Rus Kozmonotu takımlar

halinde kaybolmuş; paramparça olduklarını tahmin ediyoruz. Bir tanesinin “SOS –Dünya, SOS,” dediği duyulmuş. Sovyet yetkililer olayı teyit etmemişler.

Sevgili Anneciğim, mezarını neden bu kadar uzun süredir ziyaret etmediğime gelince...

Sevgili Wanda, Sevgili Zinka, Sevgili Libbie, Sevgili Ramona, Sevgili Sono, feci şekilde yardıma ihtiyacım var. Dağılmaktan korkuyorum. Sevgili Edvig, gerçek şu ki delilik de benden esirgendi. Sana neden yazdığımı bile bilmiyorum. Sevgili Bay Başkan, milli gelir düzenlemeleri yüzünden muhasebeci bir ulusa döneceğiz. Her vatandaşın hayatı ticaret haline geliyor. Bence bu, insan hayatının anlamı konusunda tarih boyunca görülen en berbat yorum. İnsan hayatı ticaret değildir.

Peki bunu nasıl imzalayacağım? diye düşündü Moses. Öfkeli bir vatandaş? Öfkelenmek öyle yıpratıcı ki bu hissi asıl adaletsizliğe saklamak lazım.

Sevgili Daisy, diye yazdı ilk karısına, Marco’yu bu yıl kamptaki Ebeveynler Günü’nde ziyaret etme sırasının bende olduğunu biliyorum ama varlığımın onu rahatsız etmesinden korkuyorum. Ona mektup yazıyorum ve aktivitelerini takip ediyorum. Ama maalesef şu bir gerçek ki Madeleine’le ayrılmamız konusunda beni suçluyor ve üvey kız kardeşini de terk ettiğimi düşünüyor. İki boşanma arasındaki farkı anlayabilmek için henüz çok küçük. Burada Herzog kendi kendine, meseleyi Daisy’yle daha detaylı bir şekilde tartışmanın uygun olup olmayacağını sordu ve Daisy’nin henüz yazılmamış olan bu mektubu okurkenki güzel ve kızgın yüzünü hayal edince uygun olmayacağına karar verdi. Sanırım Marco için en iyisi beni hiç görmemesi, diye devam etti. Son zamanlarda biraz hastayım: Doktor gözetimi altındayım. Kendini acındırma taktiğini tiksintiyle gözlemledi. Kişiliğin kendine has alışkanlıkları vardır. Zihin bunları onaylamaksızın gözlemleyebilir. Herzog, kendi kişiliğini önemsemiyordu ve belli ki şu noktada dürtüleri konusunda yapabileceği hiçbir şey yoktu. Gücümü ve sağlığımı yavaş yavaş geri kazanmaya çalışıyorum. Bu iyileşme haberi (şayet doğruysa) sağlam, pozitif prensiplere, modern ve liberal bir bakış açısına sahip biri olan Daisy’yi memnun ederdi herhalde.